

навколишнього середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів та інші.

На нашу думку, результати аналізу законотворчої та нормо-проектувальної роботи в Україні, практичні кроки щодо реалізації положень цих актів, але, у першу чергу, ухвалення «Концепції реформування системи державного екологічного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища», а також Закону України «Про оцінку впливу на довкілля» демонструє спроби України відновити систему державного управління і контролю у галузі охорони довкілля з врахуванням європейського і світового досвіду.

Видається, що завдяки такому підходу активізується виконання державою її екологічної функції, яка впливає із її конституційного обов'язку забезпечити людині право на сприятливе для життя і здоров'я довкілля.

Список використаних джерел

1. Колбасов О.С. Экология: политика – право. – М.: “Наука”, 1976. – 350с.
2. Костицький В. В. Захист суспільної моралі як функція сучасної держави: [монографія] / Василь Костицький. – Київ ; Дрогобич : Коло, 2013. – 172 с.
3. Костицький В. В. Екологія перехідного періоду: право, держава, економіка (економіко-правовий механізм охорони навколишнього природного середовища в Україні) / В. В. Костицький ; Інститут законодавчих передбачень і правової експертизи. – К. : УСП МСБ “Eusmeu”, 2003. – 772 с.
4. Костицький В. В. Екологічне право України : [підручник] 1 кн. / Василь Костицький, – Дрогобич: Коло, 2012. – 360 с.
5. Петров В.В. Концепция взаимодействия общества и природы – научная основа экологического права / Методологические проблемы правоведения / Под ред. М.Н.Марченко. – М.: Изд-во МГУ, 1994. – С.138.
6. Шемшученко Ю.С. Организационно-правовые вопросы охраны окружающей среды в СССР. – К.: Наук. думка. – 1976. – 276 с.

УДК 340.137:347.249

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ПОЛОЖЕНЬ ДИРЕКТИВИ ЄС 94/22/ЄС У СИСТЕМУ НАДРОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Кобецька Н.Р.

(доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри трудового, екологічного та аграрного права ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»)

Анотація. У статті представлений аналіз заходів, спрямованих на імплементацію Директиви ЄС 94/22/ЄС від 30.05.1994 р. «Про умови надання та використання дозволів на пошук, розвідування та видобуток вуглеводнів». Дослідження проведене на предмет розуміння змісту самої Директиви ЄС 94/22/ЄС, видів і характеру заходів щодо імплементації її положень, практики реалізації запланованих заходів з точки зору строків, змісту та подальшого впливу на систему надрового законодавства України.

Ключові слова: Директива ЄС 94/22/ЄС; імплементація; право користування надрами; набуття права на видобування вуглеводнів.

В статті представлений аналіз заходів, спрямованих на імплементацію Директиви ЄС 94/22/ЄС від 30.05.1994 г. «Об условиях предоставления и использования разрешений на поиск, разведку и добычу углеводородов». Исследование проведено на предмет понимания содержания самой Директивы ЕС 94/22/ЕС, видов и характера мероприятий по имплементации ее положений, практики реализации запланированных

мероприятий с точки зрения сроков, содержания и дальнейшего воздействия на систему законодательства о недрах Украины.

Ключевые слова: Директива ЕС 94/22/ЕС; имплементация; право пользования недрами, приобретения права на добычу углеводородов.

In the article presented analysis of the measures, directed at implementation of the EU Directive 94/22/EC of 30.05.1994 «On the conditions for granting and using authorizations for the prospecting, exploration and production of hydrocarbons». The research carried out in the context of understanding of the content of the EU Directive 94/22/EC, types and character of the measures to implement its provisions, practice of realization of the planned measures in terms of the timing, the content and the further influence to the system of subsoil legislation of Ukraine.

Keywords: EU Directive 94/22/EC; implementation; right to use subsoil; acquisition of right to extraction of hydrocarbons.

Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [1] є сьогодні чи не найбільшим пакетом домовленостей в історії України. Її підписання та ратифікація засвідчили початок діалогу між Україною та ЄС щодо обговорення перспектив розвитку тих чи інших галузей, консультацій з питань регулювання відповідних видів відносин, а також заклали основу для широкомасштабної правотворчої діяльності по реформуванню національного законодавства.

Як зазначає А. П. Гетьман, при визначенні стану екологічного законодавства України і особливостей перспектив його розвитку в умовах євроінтеграції важливо враховувати фактори, що на нього впливають. Ці фактори різноманітні за характером і часом дії, результатами дотичних наслідків (позитивні або негативні), підставами їх виникнення, зміни та припинення тощо. Серед них особливого значення набувають політичні та економічні чинники, територіальна та фінансова децентралізація та інші фактори, які мають вплив на розвиток екологічного законодавства в умовах дії Угоди про асоціацію України з ЄС [2, с. 23]. При цьому Н. Р. Малишева констатує, що сьогодні в Україні основна увага зосереджена лише на першому гармонізаційному рівні, тобто наближенні вітчизняної еколого-правової системи до європейського права навколишнього середовища, а також звертає увагу на те, що, на жаль, процес наближення законодавства України до європейських актів не у всіх предметних сферах відбувається належним чином [3, с. 77-78].

Проблематика визначення пріоритетів, перспектив розвитку, сутнісного аналізу екологічного законодавства в умовах дії Угоди про асоціацію між Україною та ЄС є сьогодні предметом наукових публікацій провідних українських вчених: В. І. Андрейцева, Г. І. Балюк, А.П. Гетьмана, М. В. Краснової, В. В. Костицького, Н. Р. Малишевої, Ю. С. Шемшученка. Їх теоретичні висновки закладають основу для подальшого детального предметного аналізу розглядуваних відносин.

До нормативних документів ЄС, імплементація положень яких прямо визначена сьогодні серед завдань і напрямів діяльності державних органів України, належить Директива ЄС 94/22/ЄС Європейського Парламенту та Ради Європейського Союзу «Про умови надання та використання дозволів на пошук, розвідування та видобуток вуглеводнів» від 30.05.1994 р. [4]. Директива ЄС 94/22/ЄС закладає основоположні принципи вимоги до процедури надання надр у користування. Незважаючи на новітній характер питання імплементації положень Директиви ЄС 94/22/ЄС в надрове законодавство України, воно вже стало предметом наукового аналізу Г. Д. Джумагельдієвої, Р. С. Кіріна та інших.

Пропонована публікація має на меті виявлення особливостей змісту Директиви ЄС 94/22/ЄС, заходів, спрямованих на імплементацію її положень у національне законодавство, а також визначення стану і перспектив реалізації відповідних заходів з

точки зору строків, змісту та подальшого впливу на систему надрового законодавства України.

Розуміння поняття «імплементация», в тому числі в системі суміжних понять «гармонізація», «адаптація», «апроксимація», «конвергенція», широко представлені в дослідженнях міжнародно-правового характеру [5, 6, 7]. В еколого-правовій науці тлумачення цих понять розкриті в роботах Н. Р. Малишевої. Як зазначає Наталія Рафаелівна, термін «імплементация» давно і стабільно увійшов до міжнародно-правового лексикону для визначення системи внутрішньодержавних засобів щодо приведення у відповідність з міжнародно-правовими нормами внутрішнього правопорядку держав. Необхідність імплементации пов'язана в першу чергу з тим, що суб'єктами міжнародного права є держави, міжнародні організації та інші міждержавні утворення. Саме до них спрямовані норми міжнародного права, які містяться в міжнародних договорах (конвенціях, угодах тощо). Такі норми, як правило, не можуть застосовуватись у внутрішньому правопорядку безпосередньо, а вимагають від держав певних правових, організаційних, фінансово-економічних, технологічних та інших заходів для приведення національних правових систем у відповідність з міжнародно-правовими нормами, що містяться в міжнародних договорах, Стороною яких є держава. Весь цей комплекс відносин охоплюється категорією «імплементации». В ідеалі заходи щодо імплементации повинні бути сплановані та реалізовані в найкоротші строки [8, с. 556-557].

Економічна частина Угоди про асоціацію між Україною та ЄС тією чи іншою мірою охоплює всі основні сфери та галузі економіки, зокрема, ст. 179, 180 Угоди визначають питання доступу до діяльності з розвідки, видобування та виробництва вуглеводнів. Основна ідея відповідних статей – гарантування відкритості та рівності доступу суб'єктів до розробки корисних копалин (насамперед, вуглеводнів). Ці статті фактично відображають основні приписи Директиви ЄС 94/22/ЄС. Положення Директиви ЄС 94/22/ЄС передбачають недискримінаційні засади доступу суб'єктів до користування надрами (зокрема, при здійсненні видобутку вуглеводнів), відкритість процедури, інформованість про неї, чіткість критеріїв, умов та вимог до здійснення відповідної діяльності, строковість дії дозволу, конкурсні засади отримання дозволу тощо.

Офіційний переклад Директиви ЄС 94/22/ЄС у назві і змісті оперує терміном «дозвіл», який з формально-юридичної точки зору та розуміння в національній правовій системі України відноситься до адміністративних актів, а дозволи як різновиди документів дозвільного характеру регулюються нормами інституту дозвільної системи та адміністративних послуг. Аутентичний англomовний текст Директиви ЄС 94/22/ЄС використовує слово «authorization», яке може бути перекладено як дозвіл, санкціонування, твердження, уповноваження, надання прав доступу тощо. В ст. 1 Директиви ЄС 94/22/ЄС поняття «дозвіл» визначене як норма законодавчого, нормативного або підзаконного акта, або положення угоди чи інструмент, засобами яких компетентні органи країн – членів Співтовариства надають організації виключне право на здійснення, на її власний розсуд і ризик, робіт з пошуку, або розвідування, або видобутку вуглеводнів на певній географічній ділянці. Науковці, аналізуючи Директиву ЄС 94/22/ЄС, роблять висновок, що у розумінні Директиви дозволом є будь-яке за формою підтвердження виключне право його власника на здійснення певного виду діяльності на нафтогазовій ділянці, яке надається уповноваженим органом у визначеному законодавством порядку [9, с. 96]. Тобто, Директива ЄС 94/22/ЄС регулює питання не формальної процедури надання дозволів на видобування вуглеводнів, а базові положення доступу до надр, отримання права на користування надрами, зокрема, видобування вуглеводнів. Таке право може оформлятися дозволом (в буквальному розумінні національної правової системи), договором чи закріплюватись іншими формами.

Які ж заходи і в які строки планувалося здійснити з метою імплементации положень Угоди про асоціацію між Україною і ЄС і Директиви ЄС 94/22/ЄС?

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17.09.2014 р. № 847-р. «Про імплементацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони» [10] було затверджено План заходів з імплементації Угоди на 2014-2017 роки. П. 170 Плану заходів стосувався імплементації ст.ст. 179, 180 Угоди, зокрема, передбачав розроблення та подання на розгляд Кабінету Міністрів України проектів нормативно-правових актів з метою імплементації положень Директиви ЄС 94/22/ЄС у строк до серпня 2017 року. Детальніший План імплементації Директиви 94/22/ЄС розроблений Мінприроди та схвалений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15.04.2015 р. № 371 [11]. До нормотворчих заходів, включених у План імплементації, віднесені: розроблення проекту нової редакції Кодексу України про надра; розроблення проекту постанови Кабінету Міністрів України, якою встановлюватиметься новий порядок надання надр у користування. Строк виконання відповідних заходів встановлений: 2015-2016 р.р. – розроблення проекту Кодексу України про надра; 2017 р. – розроблення проекту постанови щодо нового порядку надання надр у користування. Однак пізніше розпорядженням Кабінету Міністрів України від 18.02.2016 р. № 217-р [12] п.п. 74-176 Плану заходів, затвердженого розпорядженням № 847-р., виключено, а натомість затверджений План заходів з імплементації розділу IV «Торгівля і питання, пов'язані з торгівлею» Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, на 2016-2019 роки. П. 133 нового Плану заходів закріплює обов'язок виконання Плану імплементації положень Директиви ЄС 94/22/ЄС, схваленого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15.04.2015 р. № 371, та продовжує строк його виконання до 2018 р.

Які ж фактичні нормотворчі заходи реалізовані за цей період?

Основну увагу в цьому проміжку часу компетентні державні органи зосередили на внесенні змін та вдосконаленні чинних нормативно-правових актів (Порядку надання спеціальних дозволів на користування надрами, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30.05.2011 р. № 615 [13] і Порядку проведення аукціонів з продажу спеціальних дозволів на користування надрами, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30.05.2011 р. № 594 [14]). Найбільш суттєві зміни, спрямовані на забезпечення можливостей залучення до аукціону якомога більше учасників і створення умов для відкритої чесної конкуренції, внесені постановою Кабінету Міністрів України від 6.04.2016 р. № 277 [15], та детально проаналізовані Р. С. Кіріним [16]. Зміни стосувалися процедури отримання дозволів, строків, переліку документів, підстав для відмови тощо. Разом з тим окремі, причому достатньо позитивні зміни, спрямовані на забезпечення виконання надрокористувачами своїх зобов'язань, зокрема, природоохоронного характеру, були скасовані майже через рік постановою Кабінету Міністрів України від 21.06.2017 р. № 518 [17]. Йдеться про невиконання програми робіт на ділянках надр, на користування якими заявнику вже надано дозвіл, виявлення порушень правил користування надрами на таких ділянках, що зафіксовано в актах перевірок, приписах або розпорядженнях відповідних органів у сфері надрокористування до моменту їх усунення, крім випадків визнання таких приписів або розпоряджень недійсними або дію яких зупинено згідно з рішенням суду, як підставу відмови у продовженні строку дії дозволу та у наданні дозволу. Варто зауважити, що ст. 5 Директиви ЄС 94/22/ЄС вказує на критерії надання дозволів, до яких, зокрема, відносить технічні та фінансові ресурси організацій, спосіб, в який вони пропонують здійснення пошукових, розвідувальних робіт та/або розробки відповідної географічної ділянки. В цій же статті зазначається, що «при оцінці поданих заявок компетентні органи можуть також брати до уваги випадки неефективності або безвідповідальності, проявлені заявниками протягом здійснення діяльності в період чинності попередніх дозволів». Саме ця підстава

початково була внесена в Порядку надання спеціальних дозволів на користування надрами, але згодом вилучена.

Багато зроблено компетентними органами України для забезпечення прозорості і відкритості процедури надання надр у користування. На сайті Держгеонадра розміщена вичерпна інформація щодо умов та порядку проведення аукціонів з продажу спеціальних дозволів на користування надрами, отримання дозволів без проведення аукціонів, інформація про щоденну реєстрацію заяв на отримання дозволів, інформація про повернення поданих з порушенням документів, а також перелік наданих спеціальних дозволів на користування надрами (зі скан-копіями оригіналів відповідних дозволів). Також на сайті Держгеонадра оприлюднений проект постанови Кабінету Міністрів України щодо реалізації з 01 квітня 2018 року пілотного проекту із запровадження порядку проведення аукціонів з продажу спеціальних дозволів на користування надрами шляхом електронних торгів та представлено Тимчасовий порядок проведення електронних торгів. Всі ці зміни, в тій чи іншій степені, спрямовані на забезпечення рівності, прозорості, конкурентності доступу суб'єктів до розробки ділянок надр, що закладено в основу Директиви ЄС 94/22/ЄС.

Однак, основне питання – питання прийняття нового Кодексу про надра – поки що відтермінується, незважаючи на закінчення строків реалізації нормотворчих заходів, затверджених в планах імплементації Директиви ЄС 94/22/ЄС. У січні 2017 року на сайті Держгеонадра було повідомлено про розробку нового Кодексу України про надра, проект якого мав бути завершений у другому кварталі 2017 року. Час від часу на інформаційних сайтах з'являються повідомлення про проходження проекту Кодексу через різні інституції, але остаточний текст проекту поки що на відкрите обговорення не представлений. З коротких інформаційних повідомлень та офіційних документів (в т.ч. і Плану заходів), а також наукових дискусій [18] вбачається, що оновлений проект Кодексу включає базові норми проекту, схваленого на засіданні Кабінету Міністрів України 23.10.2013 р. Основними новаціями проекту (що зберігаються і сьогодні) є: запровадження конкурсного порядку набуття права користування надрами; оновлення критеріїв для вибору переможця конкурсу; заміна спеціальних дозволів на договори; включення права користування надрами у цивільний оборот з можливістю його продажу, внесення в заставу, у статутний капітал суб'єкту господарювання тощо.

Водночас, важливим є виважений, гнучкий підхід до імплементації європейського законодавства, врахування традицій національної правової, економічної, політичної систем, практики реалізації діючих нормативних положень, використання позитивного досвіду сусідніх держав, а також об'єктивних особливостей відносин, що регулюються. Виходячи з цього, навряд чи виправданим буде цілковитий перехід від дозвільної до виключно договірної системи надрокористування або ж лише конкурсний порядок надання дозволів. Вбачається оптимальним поєднання різних форм регулювання набуття права надрокористування:

- удосконалення діючої договірної системи регулювання (в рамках угод про розподіл продукції), можливість запровадження концесійної форми, яка закріплена законодавством більшості європейських держав в окремих, об'єктивно виправданих випадках та за відповідних умов (наприклад, при видобуванні нетрадиційних вуглеводнів);

- застосування виключно дозвільної системи (в розумінні Закону України «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності») набуття права користування надрами та отримання дозволів у конкурсному порядку, який забезпечить відбір найбільш сучасної та еколого-безпечної технології використання надр, зокрема, у випадках використання ділянок надр, що не пов'язане з видобуванням корисних копалин, у тому числі під час будівництва та експлуатації підземних споруд для підземного зберігання нафти, газу та інших речовин і матеріалів;

- можливість поєднання критеріїв конкурсного та аукціонного відбору, зокрема, врахування цінового (фінансового внеску), який визначений як можлива додаткова умова також і Директивою ЄС 94/22/ЄС[19, с. 64-65].

Список використаних джерел

1. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. Офіційний вісник України. 2014. № 75. Том 1. Ст. 2125.
2. Гетьман А. П. Перспективи розвитку екологічного законодавства в умовах євроінтеграції. Сучасний стан та перспективи розвитку екологічного, земельного й аграрного права в умовах євроінтеграції: матеріали «круглого столу» (Харків, 8 груд. 2017 р.) / за заг. ред. А. П. Гетьмана. Харків: Право, 2017. С. 21–33.
3. Малишева Н. Р. Євроінтеграція: догма чи дороговказ для розвитку екологічного права України. Сучасний стан та перспективи розвитку екологічного, земельного й аграрного права в умовах євроінтеграції: матеріали «круглого столу» (Харків, 8 груд. 2017 р.) / за заг. ред. А. П. Гетьмана. Харків: Право, 2017. С. 76–79.
4. Директива ЄС 94/22/ЄС Європейського Парламенту та Ради Європейського Союзу «Про умови надання та використання дозволів на пошук, розвідування та видобуток вуглеводнів» від 30.05.1994 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_506.
5. Тарасов О.В. Адаптація, імплементація чи гармонізація права ЄС? Європейська інтеграція в контексті сучасної геополітики: зб. наук. ст. за матеріалами наук. конф. (м. Харків, 24 травня 2016 р.). Харків, 2016. С. 30–39.
6. Медведєв Ю. Імплементація норм міжнародного права у право України: зміст і способи реалізації. Публічне право. 2014. № 1(13). С. 129–135.
7. Куц М. О. Про особливості тлумачення терміна «імплементація». Часопис Київського університету права. 2010. № 2. С. 133–138.
8. Проблеми права екологічної безпеки: навч. пос. / за заг. ред. М. В. Краснової, Р. С. Кіріна; відп. ред. В. І. Андрейцев. Дніпро: НГУ, 2016. 575 с.
9. Джумагельдієва Г.Д., Кулик М. О. Законодавство про спеціальні дозволи на користування нафтогазовими родовищами в контексті євроінтеграції України. Економіка та право. 2016. № 1(43). С. 94–99.
10. Про імплементацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.09.2014 р. № 847-р. Офіційний вісник України. 2014. № 77. Ст. 2197.
11. Про схвалення розроблених Міністерством екології та природних ресурсів планів імплементації деяких актів законодавства ЄС: розпорядження Кабінету Міністрів України від 15.04.2015 р. № 371. Офіційний вісник України. 2015. № 31. Ст. 907.
12. Про внесення змін до розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 вересня 2014 р. № 847: розпорядження Кабінету Міністрів України від 18.02.2016 р. № 217-р. Офіційний вісник України. 2016. № 26. Ст. 1044.
13. Про затвердження Порядку надання спеціальних дозволів на користування надрами: постанова Кабінету Міністрів України від 30.05.2011 р. № 615. Офіційний вісник України. 2011. № 45. Ст. 1832.
14. Про затвердження Порядку проведення аукціонів з продажу спеціальних дозволів на користування надрами: постанова Кабінету Міністрів України від 30.05.2011 р. № 594. Офіційний вісник України. 2011. № 44. Ст. 1783.
15. Про внесення змін до порядків, затверджених постановами Кабінету Міністрів України від 30 травня 2011 р. № 594 і 615, та визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України: постанова Кабінету Міністрів України від 6.04.2016 р. № 277. Офіційний вісник України. 2016. № 30. Ст. 1208.

16. Кірін Р. С. Євроінтеграційна реформа права користування надрами. Актуальні проблеми конвергенції екологічного законодавства України до законодавства Європейського Союзу: матеріали Всеукр. наук.-практ. круглого столу (28 жовт. 2016 р., м. Дніпро). Дніпро: НГУ, 2016. С. 102–123.

17. Про внесення змін до порядків, затверджених постановами Кабінету Міністрів України від 30 травня 2011 р. № 594 і № 615: постанова Кабінету Міністрів України від 21.06.2017 р. № 518. Офіційний вісник України. 2017. № 60. Ст. 1827.

18. Красножон М. Д., Лютий Г. Г. Щодо принципів та положень нової редакції Кодексу України про надра. Мінеральні ресурси України. 2017. № 1. С. 7–10.

19. Кобецька Н. Р. Удосконалення механізмів набуття права користування надрами в умовах євроінтеграції. Сучасний стан та перспективи розвитку екологічного, земельного й аграрного права в умовах євроінтеграції: матеріали «круглого столу» (Харків, 8 груд. 2017 р.) / за заг. ред. А. П. Гетьмана. Харків: Право, 2017. С. 61–65.

УДК 349.6

ВСЕУКРАЇНСЬКА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ «ВІД ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ПРИРОДИ УКРАЇНСЬКОЇ РСР ДО ЕКОЛОГІЧНОГО ПРАВА УКРАЇНИ»

Коваленко Т.О.

(доктор юридичних наук, професор, в.о. завідувача кафедри земельного та аграрного права юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка)

Позняк Е.В.

(кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри екологічного права юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка)

Шомпол О.А.

(кандидат юридичних наук, асистент кафедри екологічного права юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка)

Анотація. У статті здійснено огляд виступів учасників Всеукраїнської науково-практичної конференції «Від правової охорони природи Української РСР до екологічного права України» (26 травня 2017 року, м. Київ) з актуальних проблем аграрного, земельного та екологічного права в історичній ретроспективі їх становлення та розвитку, присвяченої пам'яті вченого, доктора юридичних наук, професора, Вчителя Василя Лук'яновича Мунтяна. Наведено висновки і пропозиції з удосконалення аграрного, земельного та екологічного права й законодавства, правової науки та правозастосовної діяльності в Україні.

Ключові слова: аграрне право, взаємодія суспільства і природи, екологічне право, земельна реформа, земельне право, колгоспне право, наукові школи, правова охорона природи, раціональне природокористування, ринок земель.

Аннотация. В статье сделан обзор выступлений участников Всеукраинской научно-практической конференции «От правовой охраны природы Украинской ССР к экологическому праву Украины» (26 мая 2017 года, г. Киев), по актуальным проблемам аграрного, земельного и экологического права в исторической ретроспективе их становления и развития, посвященной памяти ученого, доктора юридических наук, профессора, Учителя Василия Лукьяновича Мунтяна. Приведены выводы и предложения